

Sygn. akt II KK 37/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Eugeniusz Wildowicz (przewodniczący)

SSN Krzysztof Cesarz

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (sprawozdawca)

Protokolant Anna Janczak

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

w dniu 26 lutego 2019 r.,

kasacji wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich,

n korzyść oskarżonego C. C.,

oskarżonego o czyn z art. 207 § 1 k.k. i in.,

od wyroku Sądu Okręgowego w P.

z dnia 27 lutego 2018 r., sygn. akt V Ka (...),

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w S.

z dnia 30 sierpnia 2017 r., sygn. akt II K (...),

**uchyła zaskarżony wyrok w części utrzymującej w mocy
rozstrzygnięcie z punktu 2c wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia
30 sierpnia 2017 r. i sprawę w tym zakresie przekazuje do
ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P.**

UZASADNIENIE

C. C. został oskarżony m.in. o to, że w okresie od 1 lutego 2016 r. do 30 marca 2016 r. w S., woj. (...) znęcał się psychicznie i fizycznie nad M. P. w ten

sposób, że wszczywał z nią awantury domowe, w trakcie których znieważał ją słowami powszechnie uznawanymi za obelżywe, niszczył mienie, wyzywał, groził pozbawieniem życia tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k.

Wyrokiem z dnia 30 sierpnia 2017 r. Sąd Rejonowy w S. w sprawie o sygn. akt II K (...) ustalił m.in., że wyżej opisany czyn zarzucany oskarżonemu w punkcie 4 części wstępnej wyroku polegał na tym, iż „w okresie od 1 lipca 2015 r. do 29 sierpnia 2017 r. w S., powiat sierpecki, przy ul. H., znęcał się psychicznie nad swoim wnukiem A. P. i jego żoną - M. P. w ten sposób, że wszczywał z nimi awantury, w czasie których używał wobec nich słów wulgarnych i obelżywych, groził słowem i gestem popełnieniem przestępstwa na ich szkodę i szkodę ich dzieci, zastraszał, wielokrotnie utrudniał normalne funkcjonowanie, zakłócał spoczynek nocny oraz znęcał się fizycznie nad M. P. w ten sposób, że w dniu 1 lipca 2015 r. uderzył ją metalową rurką w głowę i zadrapał, a w dniu 25 marca 2016 r. uderzył drewnianym trzonkiem od łopaty w głowę.” Ustalając, że w czasie czynu oskarżony nie mógł rozpoznać jego znaczenia i pokierować swoim postępowaniem (art. 31 § 1 k.k.), jak również, że czyn ten stanowił czyn zabroniony z art. 207 § 1 k.k., (pkt 2c wyroku, k. 320 - 321), Sąd Rejonowy, na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k., umorzył postępowanie karne wobec oskarżonego C. C.

Wyrok Sądu Rejonowego w S. dotyczył także innych czynów zabronionych zarzucanych oskarżonemu. W punkcie 2a i 2b wyroku Sąd Rejonowy w S. ustalił, że oskarżony:

a) „[...] W nieustalonym okresie do dnia 01 kwietnia 2016 r. włącznie, w S., powiat s., województwo (...), przy ul. H., działając z góry powziętym zamiarem, w krótkich odstępach czasu, - bez wymaganego zezwolenia - wyrabiał broń palną oraz posiadał broń palną niewytworzoną przez siebie w postaci: zabawki w kształcie karabinka samodiałowo przystosowaną do wystrzeliwania pocisków typu Diabło kal. 4,5 mm z wykorzystaniem naboju alarmowych bocznego zapłonu kal. 6 mm Flobert, pistoletu startowego alarmowego „Start” z samodiałowo przerobionym wylotem gazów powystrzałowych, kal. 6 mm Flobert, jednostrzałowego karabinka samodiałowego z lufą kalibru ok. 4,5 mm z komorą naboju kal. 6 mm Flobert, jednostrzałowej, samodiałowej broni palnej składającej się z lufy kalibru 4,5 mm z komorą naboju przygotowaną do naboju

alarmowego kal. 6 mm wzór Flobert, przy czym w czasie czynu nie mógł rozpoznać jego znaczenia i pokierować swoim postępowaniem”. Sąd ustalił, że czyn ten stanowił przestępstwo z art. 263 § 1 k.k. w zb. z art. 263 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. i umorzył postępowanie karne o ten czyn z powodu niepoczytalności oskarżonego.

b) [...] W nieustalonym dniu, przed dniem 01 kwietnia 2016 roku, w S., powiat s., województwo (...), przy ul. H., poprzez umieszczenie w szafie znajdującej się w budynku mieszkalnym przyrządu zapalającego, którego uruchomienie nastąpiłoby po otwarciu lewego skrzydła drzwi szafy, spowodził bezpośrednio niebezpieczeństwo zdarzenia zagrażającego życiu i zdrowiu wielu osób i mieniu w wielkich rozmiarach w postaci pożaru, przy czym w czasie czynu nie mógł rozpoznać jego znaczenia i pokierować swoim postępowaniem. Sąd ustalił, że czyn ten stanowił czyn zabroniony z art. 164 § 1 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. i umorzył postępowanie karne o ten czyn z powodu niepoczytalności oskarżonego.

W punkcie 3 wyroku Sąd, na podstawie art. 93 a § 1 pkt 4 k.k. w zw. z art. 93b § 1 i 3 -5 k.k. w zw. z art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k., orzekł wobec oskarżonego środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożył obrońca oskarżonego. Wyrok został zaskarżony w całości. W apelacji podniesiono zarzut naruszenia prawa procesowego tj. art. 7 k.p.k. oraz błędu w ustaleniach faktycznych w zakresie czynu opisanego w pkt 2c wyroku tj. spełniającego znamiona z art. 207 § 1 k.k.

Wyrokiem z dnia 27 lutego 2018 r. Sąd Okręgowy w P., sygn. akt V Ka (...), utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Powyższe orzeczenie na korzyść C. C., w zakresie utrzymującym w mocy wyrok Sądu Rejonowego w S. co do czynu opisanego w punkcie 2c tego wyroku, zaskarżył kasacją Rzecznik Praw Obywatelskich. Na podstawie art. 523 § 1 k.p.k. orzeczeniu temu zarzucono „rażące naruszenie prawa procesowego, to jest art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k., polegające na zaniechaniu wyjścia poza granice i podniesione w apelacji obrońcy oskarżonego C. C. zarzuty, co skutkowało utrzymaniem w mocy orzeczenia Sądu I instancji w zakresie czynu opisanego w punkcie 2c tego wyroku, w którym to Sąd I instancji dokonując zmiany

opisu czynu zarzucanego oskarżonemu przypisał mu zachowanie spełniające znamiona określone w art. 207 § 1 k.k. na szkodę A. P., wychodząc tym samym poza granice oskarżenia, w następstwie czego doszło do rażącego naruszenia przez Sąd I instancji przepisów prawa procesowego, to jest art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. stanowiącego bezwzględną przyczynę odwoławczą w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela w tym zakresie”.

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w P. w zakresie utrzymującym w mocy wyrok Sądu Rejonowego w S. w części określonej w punkcie 2c wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu drugoinstancyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Rzecznika Praw Obywatelskich jest oczywiście zasadna, co uzasadnia jej rozpoznanie i uwzględnienie na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Słusznie podnosi skarżący, że w niniejszej sprawie wystąpiła bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela.

W judykaturze konsekwentnie przyjmuje się, że o tym, czy sąd orzekł w wyroku skazującym w granicach aktu oskarżenia, decyduje tożsamość zdarzenia historycznego zarzucanego w skardze i przypisanego w wyroku. „Znaczenie określenia "zdarzenie historyczne" obejmuje opisane w skardze zdarzenie faktyczne. Zdarzenie historyczne to pojęcie o szerszym znaczeniu niż pojęcie "czynu" oskarżonego, polegającego na jego działaniu lub zaniechaniu. Sąd może zatem inaczej, w porównaniu z twierdzeniami oskarżyciela, w akcie oskarżenia dokonać ustaleń w sprawie, nadać inną kwalifikację prawną stosowną do ustalonego stanu faktycznego, który może być niezgodny z twierdzeniami oskarżyciela. Identyfikacja czynu jest wyłączona, jeżeli w porównywalnych jego określeniach zachodzą tak istotne różnice, że według rozsądnej życiowej oceny nie można ich uznać za określenia tego samego zdarzenia faktycznego” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2011 r., III KK 366/10, OSNKW 2011, z. 6, poz. 51).

Wskazuje się też, że elementami składowymi ułatwiającymi określenie ram tożsamości "zdarzenia historycznego" są: identyczność przedmiotu zamachu, identyczność podmiotów oskarżonych o udział w zdarzeniu, identyczność podmiotów pokrzywdzonych, a wreszcie tożsamość czasu i miejsca zdarzenia, zaś w wypadku odmiennego niż w akcie oskarżenia określenia tej daty i miejsca, analiza strony przedmiotowej i podmiotowej czynu w kontekście związku przyczynowego pomiędzy ustalonym zachowaniem osoby oskarżonej i wynikającym z tego zachowania skutkiem takiego działania bądź zaniechania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2006 r., IV KK 194/06, OSNwSK 2006, poz. 1663).

Jednocześnie z dotychczasowego orzecznictwa wynika, że brak tożsamości pokrzywdzonych nie zawsze podważa tożsamość czynu. Sąd Najwyższy wskazuje bowiem, że różnica co do osoby pokrzywdzonej wyklucza tożsamość czynu tylko wówczas, gdy łączy się z ustaleniem także innych różnic, na przykład co do miejsca zdarzenia, czasu czynu, przedmiotu wykonawczego lub ustawowych znamion (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2011 r., III KK 366/10, OSNKW 2011, z. 6, poz. 51).

Szczególnych trudności przysparza ustalenie tożsamości czynu zarzucanego i przypisanego w sytuacji przestępstwa znęcania się, jeżeli nie zachodzi tożsamość pokrzywdzonego. Sąd Najwyższy miał już sposobność rozważyć tę kwestię w postanowieniu z dnia 31 marca 2015 r. (I KZP 1/15, OSNKW 2015, z. 5, poz. 41). Sąd Najwyższy przyjął, że przepis art. 207 k.k. chroni prawidłowe funkcjonowanie i dobro rodziny, wobec czego „zachowania oskarżonego naruszające dobra prawne więcej niż jednego członka rodziny, stanowią jedno przestępstwo znęcania się z art. 207 § 1 k.k., oczywiście w sytuacji spełnienia innych ogólnie przyjętych kryteriów tożsamości czynu”. Jednocześnie jednak w postanowieniu nie wyłączono możliwości przypisania sprawcy znęcania się nad poszczególnymi członkami rodziny tylu przestępstw, ilu było pokrzywdzonych, zastrzegając, że „zależać to będzie zawsze od konkretnych okoliczności faktycznych i ustaleń dokonanych w indywidualnej sprawie.” Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia stwierdził, że „gdyby z materiału dowodowego wynikało, iż poszczególne zachowania oskarżonego wobec konkretnych osób znane były oskarżycielowi jeszcze przed

wniesieniem aktu oskarżenia, a mimo tego nie zostały one uwzględnione w skardze, to przyjąć należy, iż taka była wola i świadoma decyzja skarżącego.”

Oprócz dobra prawnego, jakim jest prawidłowe funkcjonowanie rodziny, przestępstwo znęcania się godzi także do dobra osobiste poszczególnych osób. Toteż niekiedy, uwzględniając realia konkretnej sprawy, Sąd Najwyższy przyjmuje, że oskarżony o znęcanie, w ramach jednego „historycznie” zdarzenia, naruszając dobra osobiste różnych osób dopuszcza się nie jednego ale kilku czynów, z uwagi na wieloczynowy charakter przestępstwa znęcania się (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., IV KK 168/09). W doktrynie również stwierdza się, że historyczne zdarzenie stanowiące podstawę wszczęcia postępowania przygotowawczego, z uwagi na zrealizowanie znamion art. 207 § 1 k.k. w dalszym procesie wartościowania, może się jawić jako „ten sam czyn” pod warunkiem tożsamości pokrzywdzonego, albowiem każde zachowanie sprawcy stanowiło zamach na dobra osobiste człowieka (M. Małecki, *Tożsamość czynu i zakaz ne bis in idem w kontekście liczby osób pokrzywdzonych przestępstwem znęcania się (art. 207 § 1 k.k.. Glosa do postanowienia SN z dnia 16 grudnia 2009 r., IV KK 168/09, Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa 2010, nr 3-4, s. 145).*

Analiza akt sprawy nie pozostawia wątpliwości, że w toku postępowania przygotowawczego C. C. przedstawiono zarzut popełnienia przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. wyłącznie na szkodę M. P. w okresie od dnia 1 czerwca 2016 r. do dnia 30 marca 2016 r. W takim kierunku było także prowadzone postępowanie przygotowawcze (k. 169 - postanowienie o wszczęciu dochodzenia, k. 194 - postanowienie o przedstawieniu zarzutów). Treść aktu oskarżenia bezsprzecznie dowodzi, że Z. C. został oskarżony jedynie o popełnienie czynu wyczerpującego znamiona przestępstwa określonego w art. 207 § 1 k.k. na szkodę pokrzywdzonej M. P. Tymczasem Sąd Rejonowy zmodyfikował opis czynu przypisanego o kolejną osobę pokrzywdzoną, w sytuacji gdy zdarzenie opisane w skardze nie odnosiło się do tej osoby. Z kolei sąd odwoławczy nie dostrzegł potrzeby wychodzenia poza granice skargi odwoławczej i korekty opisu czynu zabronionego przypisanego oskarżonemu.

W tych okolicznościach przypisanie Z. C. wyrokiem Sądu Rejonowego w S. z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie o syn. akt II K (...), utrzymanym w mocy wyrokiem Sądu Okręgowego w P. z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie o sygn. akt V Ka (...) przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. popełnionego na szkodę M. P. oraz A. P. (pkt 2c wyroku), nastąpiło z naruszeniem zasady skargowości określonej w art. 14 § 1 k.p.k. Brak skargi uprawnionego oskarżyciela jest okolicznością wyłączającą postępowanie, określoną w art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., a stwierdzenie sprawstwa w sytuacji wystąpienia tej przesłanki stanowi uchybienie, o którym mowa w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. zaliczane do katalogu bezwzględnych przyczyn odwoławczych, przesądzających o konieczności uchylenia dotkniętego nią orzeczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2010 r., II KK 191/10, LEX nr 653676 i z dnia 17 maja 2011 r., III KK 96/11, LEX nr 795787).

Pozostaje rozważyć, czy w przedmiotowej sprawie dopuszczalne jest uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w P. zgodnie z wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich, a więc wyłącznie w zakresie utrzymującym w mocy punkt 2c wyroku Sądu Rejonowego w S., czy też uchylenie wyroku Sądu odwoławczego w tym zakresie powinno skutkować również uchyleniem tego wyroku w zakresie, w jakim utrzymuje on w mocy punkt 3 wyroku Sądu Rejonowego w S. o zastosowaniu wobec oskarżonego środka zabezpieczającego.

W sentencji wyroku nie powiązано zastosowania środka zabezpieczającego z umorzeniem postępowania karnego wobec oskarżonego za konkretny zarzucany mu czyn zabroniony. Wobec tego, posiłkując się treścią uzasadnienia wyroku należy stwierdzić, że Sąd Rejonowy w S. uznał również pozostałe czyny zabronione przypisane oskarżonemu w punktach 2a i 2b za cechujące się wysokim stopniem społecznej szkodliwości, a zatem uzasadniające stosowanie środka zabezpieczającego z art. 93a § 1 pkt 4 k.k. Wobec tego uchylenie wyroku Sądu Odwoławczego tylko w zakresie, w jakim utrzymuje w mocy punkt 2c wyroku Sądu Rejonowego w S. (rozstrzygnięcie o umorzeniu postępowania karnego za czyn z art. 207 k.k.) i przekazanie sprawy tylko w tym zakresie do ponownego rozpoznania w drugiej instancji, bez wzruszania prawomocności rozstrzygnięcia o zastosowaniu środka zabezpieczającego, jest dopuszczalne. Stosowanie tego środka wynika bowiem z konieczności zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego ponownego

czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Niewątpliwie takimi czynami są czyny określone w punkcie 2a i 2b wyroku Sądu Rejonowego w S.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.